

ABOLICJA

Abolicja (łac. *abolitio*, fr. *abolition* – umorzenie, usunięcie) tradycyjnie w nauce prawa karnego określana jest jako zbiorowe lub indywidualne z mocy aktu łaski darowanie kary przed jej orzeczeniem (W. Makowski (red.), Encyklopedia podręczna prawa karnego, s. 4). Zastosowanie abolicji w praktyce oznacza zatem zakaz ścigania przed skazaniem za dany czyn (J. Warylewski, Prawo karne, s. 501). Abolicja, obok → **przedawnienia**, → **amnestii**, → **ułaskawienia** czy → **immunitetów** należy do grupy instytucji związanych z zaniechaniem albo ograniczeniem reakcji karnej.

Abolicja prowadzi do oportunistycznego procesu, odmowy wszczęcia bądź zaniechania kontynuowania wcześniej wszczętego procesu karnego w sprawie przeciwko osobie, której dotyczy. Jest negatywną → **przesłanką procesową**, o charakterze „mieszanym” – mimo iż wyrasta z prawa karnego materialnego, to funkcjonuje tak jak typowe instytucje prawa karnego procesowego (S. Steinborn, Przesłanki procesowe, s. 150–151). Należy podkreślić, że zastosowanie abolicji jest możliwe wyłącznie do czasu uprawomocnienia

się wyroku skazującego, dotyczy zatem następujących etapów: brak postępowania karnego (zastosowanie abolicji będzie skutkowało odmową jego wszczęcia), postępowanie przygotowawcze, postępowanie sądowe, a także okres do uprawomocnienia się wyroku (zastosowanie abolicji będzie skutkowało umorzeniu postępowania). Słusznie podkreśla się, że zastosowanie abolicji jest korzystniejsze dla sprawcy od zastosowania amnestii, gdyż prowadzi ono do uniknięcia wydania wyroku skazującego (*P. Rogoziński*, Instytucja ułaskawienia, s. 92). Orzekanie, pomimo istnienia okoliczności wyłączającej postępowanie w postaci abolicji, stanowi → **bezwzględną przyczynę odwoławczą**. Warto także wskazać, że objęcie przez polskie prawo abolicją przestępstwa, którego dotyczy europejski nakaz aresztowania, stanowi obligatoryjną przesłankę odmowy jego wykonania (*S. Steinborn*, Komentarz, s. 925).

Zastosowanie abolicji, co do zasady, opiera się na regułach: nieodwołalności oraz niemożności zrzeczenia się. Zasada nieodwołalności abolicji oznacza, że nie może być stosowana warunkowo, zaś niemożność zrzeczenia się abolicji polega na braku możliwości odmowy skorzystania z jej dobrodziejstw przez skazanego (*P. Rogoziński*, Instytucja ułaskawienia, s. 93). Jednakże wyjątkowo ustawy abolicyjne dopuszczają sprzeciw podejrzanego wobec skorzystania z dobrodziejstwa abolicji, co umożliwia osobie niesłusznie oskarżonej uzyskanie wyroku uniewinniającego (*J. Warylewski*, Prawo karne, s. 501).

Literatura:

J. Grajewski (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz. t. 2, Warszawa 2010;

W. Makowski (red.), Encyklopedia podręczna prawa karnego, t. 1, Warszawa 1931;

P. Rogoziński, Instytucja ułaskawienia w prawie polskim, Warszawa 2009;

S. Steinborn, Przesłanki procesowe, [w:] Prawo karne procesowe – część ogólna, J. Grajewski (red.), Warszawa 2009;
J. Warylewski, Prawo karne. Część ogólna, Warszawa 2009.

[T.S.]

AMNESTIA

Amnestia (łac. *oblivio* – zapomnienie, puszczenie w niepamięć) to w odróżnieniu od indywidualnego aktu łaski (→ **ułaskawienie**) akt powszechny, o charakterze ogólnym, określane jako zbiorowy akt łaski przybierający postać ustawy (W. Cieślak, Prawo karne, s. 245). Wraz z abolicją amnestia wchodzi w zakres pojęcia ułaskawienia *sensu largo* (W. Makowski (red.), Encyklopedia podręczna prawa karnego, s. 47).

Amnestia, obok → **przedawnienia**, → **abolicji**, → **ułaskawienia** czy → **immunitetów** należy do grupy instytucji związanych z zaniechaniem albo ograniczeniem reakcji karnej. Amnestia może prowadzić do złagodzenia lub darowania kary. Zastosowanie amnestii znosi prawne skutki prawomocnego skazania. Uchwalenie ustawy amnestyjnej wiąże się niejednokrotnie z upamiętnieniem ważnych wydarzeń, najczęściej rozstrzygające dla jej wprowadzenia są raczej aktualnej polityki karnej (J. Warylewski, Prawo karne, s. 502). Niejednokrotnie w historii amnestia była stosowana aby uspokoić sytuację społeczną po okresie gwałtownej transformacji ustrojowej czy wszelkiego rodzaju konfliktach wewnętrzpaństwowych (J. Bednarzak, Amnestia, s. 61–70). Nie należy także zapominać o humanitarnym znaczeniu amnestii.

Amnestii, jako nadzwyczajnej instytucji mającej na celu korekturę prawomocnie orzeczonych kar, nie należy stosować zbyt często. Zniweczyłoby to funkcje kary, pozbawiając represję karną realnego wpływu na strukturę przestępczości (W. Świda, Prawo karne,

s. 373). Amnestia jest negatywną przesłanką procesową, odnoszącą się wyłącznie do postępowania wykonawczego (M. Cieślak, *Polska procedura karna*, s. 408). Zastosowanie amnestii, co do zasady, opiera się na kilku regułach: powszechności, nieodwoalności oraz niemożności zrzeczenia się. Zasada nieodwoalności amnestii oznacza, że nie może być ona stosowana warunkowo, zaś niemożność zrzeczenia się amnestii polega na braku możliwości odmowy skorzystania z jej dobrodziejstw przez skazanego (P. Rogoziński, *Instytucja ułaskawienia w prawie polskim*, s. 93). Niezależnie od powyżej wskazanych zasad, w praktyce wyróżnia się amnestię bezwarunkową oraz warunkową. Zazwyczaj akty amnestyjne zawierają najczęściej jednocześnie przepisy amnestyjne i abolicyjne (J. Bednarzak, *Amnestia*, s. 70).

Amnestia jest instytucją znaną prawu od starożytności (J. Bednarzak, *Amnestia*, s. 10–60). W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wydano kilkanaście ustaw amnestyjnych lub abolicyjnych. Amnestia zawsze miała liczne grono zdecydowanych przeciwników, którzy podnosili przewagę racjonalnej polityki karania nad korekcyjną funkcją zastosowania amnestii. Należeli do nich między innymi: J. Makarewicz, J. Bentham, A. Feuerbach, I. Kant, G. Filangeri (J. Warylewski, *Prawo karne*, s. 502).

Literatura:

- J. Bednarzak, *Amnestia*, Warszawa 1965;
M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1973;
W. Cieślak, *Prawo karne. Zarys instytucji i naczelné zasady*, Warszawa 2010;
W. Makowski (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, t. 1, Warszawa, 1931;
W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1978;
J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2009.

[T.S.]

AKT OSKARŻENIA

Akt oskarżenia to skierowany do sądu wniosek uprawnionego oskarżyciela o stwierdzenie winy oskarżonego w popełnieniu określonego przestępstwa i wyciągnięcie odpowiednich konsekwencji prawnokarnych. Akt oskarżenia jest najważniejszą skargą w procesie karnym, warunkującą wszczęcie i prowadzenie postępowania przed sądem, gdzie rozstrzyga się o zasadniczym przedmiocie procesu, czyli odpowiedzialności karnej oskarżonego. Powszechnie wskazuje się na następujące funkcje aktu oskarżenia:

- 1) bilansującą – zamyka postępowanie przygotowawcze i podsumowuje jego wyniki,
- 2) inicjującą – wszczyna postępowanie jurysdykcyjne,
- 3) obligująco-programową – zawiera program (mapę drogową) postępowania sądowego i jest wiążąca dla sądu, przy czym związanie sądu aktem oskarżenia idzie w dwóch kierunkach:
 - a) pozytywnym – co oznacza, że wpłynięcie aktu oskarżenia zobowiązuje sąd do rozpoznania sprawy i to w pełnym zakresie oraz
 - b) negatywnym – uniemożliwia sądowi rozpoznanie sprawy bez aktu oskarżenia i orzekania o tym co nie jest objęte jego zakresem podmiotowo-przedmiotowym,
- 4) informacyjną – akt oskarżenia informuje uczestników procesu i społeczeństwo o treści (przedmiocie) procesu.

Ustawa karnoprocesowa wyróżnia dwa rodzaje aktów oskarżenia:

- 1) zwykły akt oskarżenia – w sprawach podlegających rozpoznaniu w trybie zwyczajnym o wymaganiach określonych w art. 332–333 KPK oraz w sprawach, w których pokrzywdzony działając jako subsydiarny oskarżyciel posiłkowy wnosi własny akt oskar-

żenia o czyn ścigany z oskarżenia prywatnego (art. 55 § 1 KPK),

- 2) szczególny akt oskarżenia – występujący w postaci: tzw. uproszczonego aktu oskarżenia sporządzonego przez Policję lub inny organ w sprawie podlegającej rozpoznaniu w trybie uproszczonym (art. 325d KPK), aktu oskarżenia oskarżyciela prywatnego w postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego o ograniczonych wymaganiach formalnych (art. 487 KPK) oraz wniosku o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym, który stanowi substrat aktu oskarżenia (art. 517 b § 44 KPK).

Akt oskarżenia powinien spełniać określone wymagania formalne. Chodzi tu zarówno o wymagania ogólne, jakim powinno odpowiadać każde pismo procesowe (art. 119 § 1 i 2 KPK), jak i szczególne wymogi ustawowe przewidziane dla aktu oskarżenia w art. 332 i 333 KPK.

Prokuratorski akt oskarżenia powinien zawierać:

- 1) imię i nazwisko osoby oskarżonej oraz inne dane o jego osobie wraz z danymi o zastosowaniu środka zapobiegawczego,
- 2) dokładne określenie czynu zarzucanego oskarżonemu,
- 3) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które podpada zarzucony czyn (kwalifikacja prawna czynu),
- 4) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach powrotu do przestępstwa (art. 64 KK),
- 5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania,
- 6) uzasadnienie aktu oskarżenia.

Zgodnie z przepisem art. 333 KPK, do aktu oskarżenia należy dołączyć wskazane w tym artykule załączniki i wnioski stanowiące integralną część aktu oskarżenia. Chodzi tu o listę osób, których wezwania żąda oskarżyciel (§ 1 pkt 1) oraz wykaz innych dowo-

dów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel (§ 1 pkt 2). Do aktu oskarżenia dołącza się do wiadomości sądu listę ujawnionych osób pokrzywdzonych (§ 3). Z kolei zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 334 KPK, wraz z aktem oskarżenia przesyła się sądowi akta postępowania przygotowawczego wraz z załącznikami oraz po jednym odpisie aktu oskarżenia dla każdego oskarżonego. O przesłaniu aktu oskarżenia do sądu oskarżyciel publiczny zawiadamia oskarżonego i ujawnionego pokrzywdzonego, a także osobę lub instytucję, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie (art. 334 § 1 i § 2 KPK).

Wymagania formalne ustanowione przez ustawę dla zwykłego (prokuratorskiego) aktu oskarżenia ulegają złagodzeniu w odniesieniu do innych skarg oskarżycielskich. O ile akt oskarżenia pochodzący od subsydialnego oskarżyciela posiłkowego powinien odpowiadać wymogom publicznego aktu oskarżenia i być ponadto sporządzony i podpisany przez adwokata lub radcę prawnego (art. 55 § 2 KPK), to prywatny akt oskarżenia może już ograniczyć się do oznaczenia osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz wskazania dowodów, na których opiera się oskarżenie (art. 487 KPK).

Literatura:

- M. Cieślak*, Polska procedura karna. Podstawne założenia teoretyczne, Warszawa 1984;
- J. Grajewski*, Przebieg procesu karnego, Warszawa 2008;
- S. Stachowiak*, Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym, Poznań 1975;
- S. Waltoś*, Akt oskarżenia w procesie karnym, Warszawa 1963.

[S.C.]

APELACJA

Apelacja to zwyczajny środek odwoławczy przysługujący od nieprawomocnego wyroku sądu I instancji. Do podmiotów uprawnionych do jej wniesienia, w świetle art. 444 KPK, należą: strony (obrońcy i pełnomocnicy), podmiot, który uzyskał korzyść majątkową na podstawie art. 52 KK (art. 416 KPK) oraz pokrzywdzony w przypadku wydania na posiedzeniu wyroku warunkowo umarzającego postępowanie. W 1949 roku apelacja została zastąpiona przez rewizję. Przywrócono ją dopiero nowelizacją KPK (ustawa z 29.6.1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz.U. Nr 89, poz. 443 ze zm.). Apelacja ma wszystkie właściwe cechy dla środków odwoławczych: skargowość, reformacyjność, dewolutywność i suspensywność. Apelacja może zostać oparta na jednym albo kilku spośród zarzutów należących do → **względnych lub bezwzględnych przyczyn odwoławczych** – art. 438 i 439, 440 KPK. W apelacji podnosić można wszelkie zarzuty, które nie mogły być przedmiotem zażalenia.

Wniesienie apelacji powinno zostać poprzedzone złożeniem wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku. Czynność ta, zgodnie z art. 422 § 1 KPK, powinna zostać dokonana w ciągu 7 dni od daty ogłoszenia wyroku przez sąd I instancji. Następnie w terminie 14 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem należy wnieść apelację na piśmie do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie (art. 445 § 1 KPK w zw. z art. 428 § 1 KPK). Apelację od wyroku sądu rejonowego jako sądu I instancji może złożyć sama strona bez pomocy adwokata. Natomiast w przypadku apelacji od wyroku sądu okręgowego jako sądu I instancji, która nie pochodzi od prokuratora lub peł-

nomocnika będącego radcą prawnym prawnego obo-
wiązuje przymus adwokacko-radcowski, w ramach
którego, to adwokat musi sporządzić i podpisać taką
apelację.

Sąd rozpoznaje apelację na rozprawie, a wyjątkowo
na posiedzeniu. Postępowanie apelacyjne rozpoczy-
na się od sprawdzenia przez prezesa sądu I instancji,
czy apelacja została złożona przez osobę uprawnioną,
w odpowiednim terminie i czy jest środkiem dopusz-
czalnym (art. 429 § 1 KPK). W przypadku gdy apelacja
nie odpowiada powyższym warunkom, wydaje on
zarządzenie o odmowie przyjęcia apelacji, na które
przysługuje zażalenie. Natomiast gdy warunki formal-
ne dopuszczalności apelacji zostały spełnione, prezes
wydaje zarządzenie o przyjęciu apelacji i zawiadamia
prokuratora oraz obrońców i pełnomocników, a także
strony, które mogą złożyć pisemną odpowiedź na śro-
dek odwoławczy. Po przekazaniu apelacji wraz z akta-
mi sprawy prezes sądu II instancji dokonuje ponownej
kontroli wymogów formalnych oraz sprawdza, czy
nie zachodzą bezwzględne przyczyny odwoławcze.
W ramach fazy przygotowania do rozprawy apelacyj-
nej, gdy stwierdzone zostanie wystąpienie uchybień
przewidzianych w art. 439 § 1 KPK, sąd odwoławczy
na posiedzeniu uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje
sprawę do ponownego rozpatrzenia lub umarza po-
stępowanie. W tej fazie sąd odwoławczy może pozo-
stać apelację bez rozpoznania wydając w tej kwestii
postanowienie, które jest zaskarżalne (art. 430 § 1 i 2
KPK). Dzieje się tak, w przypadku gdy środek odwo-
ławczy został wniesiony po upływie terminu, przez
osobę nieuprawnioną, jest niedopuszczalny z mocy
prawa, gdy sąd odwoławczy niezasadnie przywró-
cił termin do jego wniesienia oraz w przypadku jego
cofnięcia przez stronę – z wyłączeniem wystąpienia
bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1
i art. 440 KPK. Następnie dochodzi do fazy rozprawy

apelacyjnej, która składa się z następujących etapów: rozpoczęcia rozprawy, przewodu sądowego, przemówienia stron i wyrokowania.

Sąd odwoławczy orzeka w granicach środka odwoławczego, tzn. związany jest kierunkiem apelacji (na korzyść czy na niekorzyść oskarżonego) i jej zakresem (zaskarżenie wyroku w całości czy w części), a jeśli apelację na niekorzyść oskarżonego wniósł prokurator lub pełnomocnik jednej ze stron – także wymienionymi w niej zarzutami.

Sąd odwoławczy, w rezultacie rozpoznania apelacji, może zaskarżony wyrok: utrzymać w mocy, zmienić (wyrok reformatoryjny) poprzez: uniewinnienie, zastrzeżenie kary, złagodzenie kary i środków karnych albo poprawienie błędnej kwalifikacji prawnej czynu i w pozostałym zakresie utrzymać zaskarżony wyrok oraz uchylić wyrok w całości lub części (orzeczenie kasatoryjne) – wtedy umarza postępowanie albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania przez sąd I instancji. Ostatnią fazą postępowania apelacyjnego są czynności końcowe, w ramach których najważniejszym elementem jest obligatoryjne sporządzenie uzasadnienia wyroku w terminie 14 dni od daty jego ogłoszenia. Ponadto w tej fazie rozlicza się koszty postępowania oraz przekazuje się akta sprawy sądowi I instancji w celu wykonania wyroku lub ponownego rozpoznania.

Sąd odwoławczy nie przeprowadza postępowania dowodowego. Od tej zasady istnieje wyjątek przewidziany przez art. 452 § 2 KPK. Sąd odwoławczy może bowiem w wyjątkowych sytuacjach, uznając potrzebę uzupełnienia przewodu sądowego, przeprowadzić dowód na rozprawie, jeżeli przyczyni się to do przyspieszenia postępowania, a nie jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości lub znacznej części. Dowód można dopuścić również przed rozprawą.